O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta’limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA’LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL 5-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: *Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov*
Mas'ul muharrir: *Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov*
Mas'ul muharrir o'rinbosari0: *Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedogogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev*

T A H R I R H A Y ' A T I

Aniq va tabiiy fanlar: *k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.*
Texnika fanlari: *t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.*
Ijtimoiy-gumanitar fanlar: *s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d, prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.*
Pedagogika fanlari: *p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d.,dost. M.Asqarova, PhD S.Jamoldinova, PhD, dots. M.Asranboyeva.*
Filologiya fanlari: *fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD.,dots. P.Lutfullayev, PhD., dots. M.Yakubbayev.*

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.
Pochta indeksi: 160136, ***Faks:*** **(**0369) 227-27-21,
Email: Info@namspi.uz

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi ***Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi*** *asosida chop etiladi. Jurnal* ***Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrdagi (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha*** *falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan. UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.*

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

NAMANGAN DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI 2026

AKADEMIK LITSEYDA INGLIZ TILINI O‘QITISHDA GENERATIV SUN’IY INTELLEKT ASOSIDA AKADEMIK FAOLLIKNI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK MODELI

Azizova Dilshoda Abduxafizovna,
O‘zbekiston Respublikasi IIV Samarqand akademik litseyi “Tillarni o‘rganish” kafedrasi o‘qituvchisi, Samarqand davlat chet tillar instituti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. *Maqolada akademik litseyda ingliz tilini o‘qitish sharoitida generativ sun’iy intellekt (GenAI) vositalaridan foydalanish orqali o‘quvchilarning akademik faolligini rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari yoritiladi. Tadqiqotda milliy va xalqaro ilmiy adabiyotlarning konseptual tahlili, faoliyat komponentlarini tizimlashtirish va didaktik modellashtirish usullari qo‘llanildi. Akademik faollikning motivatsion, kognitiv, faoliyatli va refleksiv tarkibiy qismlari ajratilib, ularni kuzatiladigan o‘quv harakatlari va baholash dalillari bilan bog‘laydigan to‘rt komponentli model taklif etiladi. Muallif tomonidan “maqsad – so‘rov – sun’iy intellekt javobini tekshirish – mustaqil mahsulot – refleksiya” ketma-ketligiga asoslangan o‘qitish sikli, 80 daqiqalik mashg‘ulot ssenariysi hamda joriy baholash uchun indikatorlar jadvali ishlab chiqildi. Model o‘qituvchining nazorati, axborotni tekshirish, akademik halollik va shaxsiy ma’lumotlar xavfsizligi tamoyillariga tayanadi. Natijalar nazariy-uslubiy taklif xarakteriga ega; uning samaradorligini aniqlash keyingi tajriba-sinov tadqiqotlarini talab etadi.*

Kalit so‘zlar: *generativ sun’iy intellekt; akademik faollik; ingliz tilini o‘qitish; akademik litsey; didaktik model; refleksiya; shakllantiruvchi baholash; akademik halollik.*

ДИДАКТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ УЧЕБНОЙ ВОвлеченности НА ОСНОВЕ ГЕНЕРАТИВНОГО ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА ПРИ ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В АКАДЕМИЧЕСКИХ ЛИЦЕЯХ

Аннотация. *В статье рассматриваются теоретико-методологические основы развития учебной вовлеченности учащихся посредством инструментов генеративного искусственного интеллекта (GenAI) в процессе обучения английскому языку в академических лицеях. В работе использованы методы концептуального анализа отечественной и зарубежной научной литературы, систематизации компонентов вовлеченности и дидактического моделирования. Выделяя мотивационный, когнитивный, поведенческий и рефлексивный аспекты учебной вовлеченности, автор предлагает четырехкомпонентную модель, связывающую эти аспекты с наблюдаемыми видами учебной деятельности и результатами оценивания. Разработан учебный цикл, построенный по схеме «цель — составление промпта (запроса) — проверка ответа ИИ — создание самостоятельного продукта — рефлексия», а также план 80-минутного занятия и таблица показателей для текущего оценивания. Модель базируется на таких принципах, как педагогический контроль, проверка достоверности информации, академическая честность и конфиденциальность данных. Представленные результаты носят теоретико-методологический*

характер; для определения их практической эффективности требуются дальнейшие экспериментальные исследования.

Ключевые слова: *генеративный искусственный интеллект; учебная вовлеченность; обучение английскому языку; академический лицей; дидактическая модель; рефлексия; формирующее оценивание; академическая честность.*

A DIDACTIC MODEL FOR DEVELOPING ACADEMIC ENGAGEMENT IN ENGLISH LANGUAGE LEARNING AT AN ACADEMIC LYCEUM THROUGH GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Abstract. *This paper examines a conceptual and methodological approach to developing academic engagement in English language learning at academic lyceums through generative artificial intelligence (GenAI). The study uses a conceptual review of Uzbek and international scholarship, component-based analysis and didactic modelling rather than reporting an implemented experiment. A four-component framework is proposed, distinguishing motivational, cognitive, behavioural and reflective engagement. Each component is linked to observable learner actions, documentary evidence and formative assessment indicators. The paper introduces a five-stage instructional cycle: defining a communicative goal, constructing an AI prompt, critically checking the AI response, producing an independent language artefact and reflecting on the learning process. An illustrative 80-minute English lesson and an assessment rubric are provided to support implementation. The framework assigns a guiding and validating role to teachers and addresses information reliability, data protection, age appropriateness and academic integrity. The model is a theoretical and methodological proposal; controlled field testing is required before any claims about its effectiveness can be made.*

Keywords: *generative artificial intelligence; academic engagement; English language teaching; academic lyceum; didactic model; reflection; formative assessment; academic integrity.*

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasida ta’limni raqamlashtirish va xorijiy tillarni o‘qitish sifatini oshirish ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida belgilangan. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF–6079-son Farmoni bilan “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasi tasdiqlanib, raqamli texnologiyalardan foydalanish uchun tashkiliy shart-sharoitlarni takomillashtirish vazifalari belgilangan [1]. Prezidentning 2021-yil 19-maydagi PQ–5117-son qarori xorijiy tillarni o‘rganishni ommalashtirish, o‘qitish sifatini oshirish, zamonaviy metodikalar va malakali pedagoglar salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan [2].

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 14-oktabrdagi PQ–358-son qarori bilan “Sun’iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasi” tasdiqlandi. Unda sun’iy intellektni joriy etishning huquqiy va infratuzilmaviy shartlari bilan birga, aholi bilim va ko‘nikmalarini oshirish hamda kadrlar salohiyatini rivojlantirish vazifalari nazarda tutilgan. Davlatimiz rahbari 2025-yil 21-oktabrdagi yig‘ilishda “Bugun insoniyat yangi sivilizatsiya bosqichiga – sun’iy intellekt davriga dadil qadam qo‘ymoqda”, - deya qayd etib, mazkur yo‘nalishda kadrlar tayyorlashni maktab bosqichidan boshlash muhimligini alohida ta’kidlagan. Shu bilan birga, ushbu siyosiy-huquqiy hujjatlar GenAI vositalari ingliz tili darslarida avtomatik ravishda samarali bo‘ladi degan xulosani bermaydi: ulardan foydalanishning yoshga, o‘quv maqsadiga va baholash mezonlariga mos metodik asoslari alohida ilmiy jihatdan ishlab chiqilishi kerak.

Ta’limning raqamli transformatsiyasi sharoitida chet tillarini o‘qitish metodikasi o‘quv materialini elektron ko‘rinishga o‘tkazish bilangina cheklanmayapti. Ta’lim jarayonida o‘quvchining muloqotga kirishishi, mustaqil qaror qabul qilishi, axborotning ishonchliligini baholashi va o‘z faoliyatini nazorat qilishi tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Generativ sun’iy intellekt (GenAI) tizimlari til materialini moslashtirish, savol-javob tashkil etish, matnga dastlabki fikr bildirish va turli murakkablikdagi o‘quv vazifalarini shakllantirish uchun qo‘shimcha imkoniyat yaratadi. Biroq texnologiyaning mavjudligi o‘quvchining mazmunli ishtirokini o‘z-o‘zidan kafolatlamaydi.

Akademik litsey yoshidagi o‘quvchilar uchun ayniqsa faol til amaliyoti bilan mustaqil fikrlash o‘rtasidagi muvozanat dolzarbdir. Masalan, generativ tizim yozma javobni bir necha soniyada tayyorlab berishi mumkin, lekin bu javobni hech qanday tekshiruvsiz ko‘chirish o‘quvchining grammatika, argumentatsiya va nutqiy mustaqillikni egallashiga xizmat qilmasligi ehtimoli bor. Shu bois GenAI vositasini tayyor mahsulot manbai sifatida emas, balki o‘quvchining bilim olish harakatlarini faollashtiradigan, o‘qituvchi boshqaradigan didaktik sherik sifatida talqin qilish zarur.

Maqolaning maqsadi – akademik litseyda ingliz tilini o‘qitish jarayonida GenAI bilan ishlashni o‘quvchining akademik faolligi komponentlari asosida pedagogik jihatdan loyihalash hamda uni kuzatish va shakllantiruvchi baholash imkonini beruvchi didaktik modelni asoslash. Tadqiqot savoli quyidagicha ifodalanadi: qaysi ketma-ketlikdagi til-topshiriqlari GenAI yordamidan foydalanishni o‘quvchining mustaqil intellektual va kommunikativ faoliyatiga aylantira oladi?

Tadqiqot obyekti – akademik litseyda ingliz tilini o‘qitish jarayoni; predmeti – generativ sun’iy intellektdan foydalanish orqali o‘quvchilarning akademik faolligini rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodik bosqichlar, shartlar va diagnostik ko‘rsatkichlardir. Taklif etilayotgan yechim kelgusida tajriba-sinov ishlari uchun tekshiriladigan didaktik gipoteza sifatida qaraladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

O‘zbekiston lingvodidaktikasining yetakchi namoyandalaridan J. Jalolovning “Chet tili o‘qitish metodikasi” asarida tilni amaliy egallash, nutq faoliyati turlarini o‘zaro bog‘liq holda rivojlantirish va mashg‘ulotni maqsadga yo‘naltirib tashkil qilish masalalari yoritilgan. O‘. Hoshimov hamda I. Yoqubovning “Ingliz tili o‘qitish metodikasi” qo‘llanmasida esa til materialini o‘zlashtirish, nutq ko‘nikmalarini shakllantirish va ingliz tili darsini tashkil etishning milliy ta’lim muhitiga xos metodik asoslari bayon qilingan [7]. Mazkur ishlardan kelib chiqadigan umumiy didaktik xulosa shuki, har qanday yangi vosita avvalo aniq nutqiy vazifa va o‘quvchi faoliyatiga bo‘ysundirilishi lozim.

O‘.Q. Tolipov va M. Usmonboyevaning “Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari” asarida o‘quv jarayonini oldindan loyihalash, bosqichma-bosqich tashkil etish hamda natijani baholash masalalari asoslab berilgan [8]. Ushbu yondashuv GenAI ishtirokidagi mashg‘ulotlarni ham “maqsad — faoliyat — nazorat — korreksiya” mantiqida loyihalash uchun milliy metodologik tayanch bo‘la oladi. Shu bilan birga, mazkur klassik adabiyotlarda aynan bugungi generativ modellar bilan ishlash nazarda

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

tutilmagan; ularning tamoyillari yangi texnologik vaziyatga mos ravishda qayta talqin etilmoqda.

Zamonaviy mahalliy empirik tadqiqot sifatida A.B. Mirzayev, S.S.L. Abdullah Kamal va M.A. Axundjanovaning O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalaridagi ingliz tili o‘qituvchilarining ChatGPT haqidagi qarashlariga bag‘ishlangan ishi alohida ahamiyatga ega [9]. Unda pedagoglar tezkor fikr-mulohaza, mustaqil o‘rganishni qo‘llab-quvvatlash kabi imkoniyatlar bilan birga, ortiqcha tayanib qolish va akademik-etik xavflarni ham qayd etgan. Biroq oliy ta’limdagi pedagoglar qarashlari akademik litsey o‘quvchilarida akademik faollik qanday shakllanishini bevosita o‘lchamaydi. Shunday ekan, milliy metodik meros va zamonaviy empirik kuzatuvlarni birlashtirgan, litseyga mos operatsion didaktik modelni ishlab chiqish dolzarb ilmiy vazifadir.

Akademik faollik tushunchasi pedagogik adabiyotlarda ko‘p o‘lchovli hodisa sifatida izohlanadi. J.A. Fredricks, P.C. Blumenfeld va A.H. Paris maktabdagi ishtirokni xulq-atvor, hissiy va kognitiv o‘lchamlarda ko‘rib chiqadi. Bunda darsda qatnashish yoki topshiriqni bajarganlikning o‘zi intellektual kuch sarflash va o‘qishga ichki qiziqishning to‘liq belgisi bo‘la olmaydi. B.J. Zimmerman o‘quvchining o‘zini o‘zi boshqarib o‘rganishida maqsad qo‘yish, faoliyatni nazorat qilish va natijalarni qayta baholashning ahamiyatini asoslaydi. Mazkur yondashuvlar akademik litsey sharoitida refleksiv faoliyatni alohida komponent sifatida ko‘rishga ilmiy asos beradi.

Ingliz tili uchun akademik faollikni faqat topshiriqlar soni bilan o‘lchash yetarli emas: o‘quvchi manbani qiyoslashi, til vositalarini mazmunli tanlashi, xatosini tuzatishi, pozitsiyasini dalillashi va o‘z nutqini qayta ishlab chiqishi lozim. Shunga muvofiq, ushbu maqolada akademik faollik motivatsion, kognitiv, faoliyatli va refleksiv komponentlar birligi tarzida operatsionlashtiriladi. Dastlabki uch tarkib Fredricks va hammualliflarning umumiy yondashuviga mos keladi, refleksiv komponent esa o‘zini o‘zi boshqarib o‘qish nazariyasini hisobga olgan holda alohida ko‘rsatkichlar bilan ifodalanadi.

Texnologiyani mazmunli integratsiya qilish uchun P. Mishra va M.J. Koehler tomonidan ishlab chiqilgan texnologik-pedagogik-predmet bilimlari (TPACK) yondashuvi ahamiyatli. Undan kelib chiqib, GenAI topshiriq tanlashning markazi emas: avval ingliz tili bo‘yicha aniq o‘quv natijasi va mashg‘ulot usuli belgilanadi, shundan so‘ng texnologik imkoniyat tanlanadi. J. Hattie va H. Timperley fikr-mulohazaning o‘qitishdagi rolini o‘rgangan bo‘lib, mazkur modelda sun’iy intellekt izohlari yakuniy baho emas, balki o‘qituvchi hamda o‘quvchi tomonidan tekshiriladigan dastlabki tahrir manbai sifatida olinadi.

Xorijiy tadqiqotlarda GenAI asosidagi ta’lim natijalariga nisbatan turlicha xulosalar uchraydi. C.K. Lo, K.F. Hew va M.S. Jong 72 ta empirik tadqiqotni umumlashtirib, ChatGPT bilan ishlashda o‘quvchi faollashuvi bilan birga ortiqcha qaramlik, tanqidiy fikrlashning susayishi va akademik halollik muammolari yuzaga kelishi mumkinligini ta’kidlaydi. Y.M.E. Heung va T.K.F. Chiu meta-tahlilida jami 1 735 nafar ishtirokchini qamrab olgan 17 ta tadqiqot ma’lumotlarida o‘rtacha ijobiy effekt qayd etilgan, ammo bu natija barcha fanlar va yosh guruhlariga bir xil ko‘chirilmaydi.

C.K. Lo va hammualliflarning ingliz tilini ikkinchi yoki xorijiy til sifatida o‘qitish bo‘yicha tahlilida 70 ta empirik ish umumlashtirilib, individual qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlari bilan bir qatorda noto‘g‘ri javob, maxfiylik va halollik xatarlari ko‘rsatilgan. B. Li va hammualliflarning keyingi tizimli sharhi 144 ta ilmiy maqolani qamrab olib, til o‘qitishda generativ texnologiyalar bo‘yicha tadqiqot yo‘nalishlari jadal kengayayotganini bildiradi. R. Deng va hammualliflarning meta-tahlili esa yakuniy ish sifatini baholash bilan o‘quvchining haqiqiy mustaqil o‘zlashtirishini baholashni ajratish zarurligini ko‘rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu ish nazariy-uslubiy tadqiqotdir. Unda mavzuga doir milliy va xorijiy tanlangan ilmiy manbalar konseptual tahlil qilindi; akademik faollikning tarkibiy qismlari taqqoslandi; lingvodidaktik vazifalar hamda o‘qituvchi nazoratidagi GenAI

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

sikli ketma-ketligi modellashtirildi; kuzatiladigan indikatorlar va shakllantiruvchi baholash mezonlari ishlab chiqildi. Maqolada muallif tomonidan real sinfda o‘tkazilgan tajriba, respondentlar so‘rovi yoki statistik samaradorlik natijalari mavjudligi da’vo qilinmaydi. Takliflarning samaradorligi mustaqil empirik tekshiruvni talab qiladi.

NATIJALAR: DIDAKTIK MODELNING TUZILISHI

Nazariy tahlil asosida besh o‘zaro bog‘liq blokdan iborat model taklif etiladi: (1) maqsadli blok – kommunikativ natija, til darajasi va akademik faollik ko‘rsatkichlari; (2) mazmuniy blok – mavzu, janr, lug‘at va argumentatsiya vazifalari; (3) jarayonli blok – o‘quvchi, o‘qituvchi va GenAI o‘rtasidagi boshqariladigan muloqot sikli; (4) diagnostik blok – faollik indikatorlari, mustaqil til mahsuloti, kuzatuv va refleksiya; (5) korreksion blok – o‘qituvchining moslashtirilgan fikr-mulohazasi va keyingi vazifani yangilash. Bloklarning bog‘liqligi shundan iboratki, baholash faqat yakuniy matn sifatiga emas, o‘quvchining o‘rganish jarayonidagi aniq harakatlariga tayanadi.

Modelning farqlovchi jihati GenAI javobini qabul qilish bilan o‘quv faoliyatini bir xil hodisa deb hisoblamasligidadir. Til mahsulotini sun’iy intellekt tomonidan ishlab chiqish o‘rniga o‘quvchining shaxsiy pozitsiyasini belgilash, javobni sinchiklab tekshirish, dalil tanlash, mustaqil matn yoki og‘zaki bayon tayyorlash hamda o‘z-o‘zini baholash majburiy ketma-ketlik sifatida loyihalashtiriladi. Shuning uchun GenAI ishtiroki o‘quvchi mas’uliyatini kamaytirmasligi, aksincha faoliyat izlarini yaqqolroq kuzatishga xizmat qilishi kerak.

Birinchi – motivatsion komponent o‘quvchining vazifa maqsadini anglashga, tanlovni asoslashga va o‘z rivojlanishiga qiziqishiga taalluqlidir. Ikkinchi – kognitiv komponent matn va fikrlarni solishtirish, xatolarni aniqlash, dalillar ishonchliligini baholash hamda til birliklarini ongli tanlashda namoyon bo‘ladi. Uchinchi – faoliyatli komponent savol berish, juftlikda hamkorlik qilish, topshiriqni yakunlash va mustaqil inglizcha mahsulot yaratishni qamrab oladi. To‘rtinchi – refleksiv komponent reja va

amaldagi faoliyat o‘rtasidagi farqni ko‘rish, qaysi maslahatni nima uchun qabul qilganini izohlash hamda keyingi harakatni belgilash bilan ifodalanadi.

1-jadval. Akademik faollikni operatsion baholash uchun taklif etilayotgan ko‘rsatkichlar

Komponent	Kuzatiladigan o‘quv harakati	Baholash uchun dalil
Motivatsion	Vazifa maqsadini o‘z so‘zi bilan izohlaydi; mavzu yoki dalilni asosli tanlaydi.	Dastlabki maqsad yozuvi; tanlov izohi; qisqa motivatsiya savollari.
Kognitiv	GenAI javobidagi ikki fikrni solishtiradi; kamida bitta tasdiqni tekshiradi; xatoni asoslaydi.	Tekshiruv varag‘i; solishtirish qaydlari; manbaga havola.
Faoliyatli	Mustaqil inglizcha matn yoki og‘zaki bayon yaratadi; muhokamada dalilli fikr bildiradi.	Qoralama va yakuniy ish; nutq yozuvi; juftlik kuzatuvi.
Refleksiv	AI tavsiyasi qanday ishlatilganini tushuntiradi; ikki kuchli jihat va bitta yaxshilash qadamini belgilaydi.	O‘zini baholash varag‘i; qisqa refleksiya; tahrir tarixi.

GENAI BILAN ISHLASHNING BESH BOSQICHLI DIDAKTIK SIKLI

1-bosqich – kommunikativ maqsadni belgilash. O‘qituvchi ingliz tili darajasi (masalan, B1), nutq faoliyati turi, mavzu va mahsulot formatini belgilaydi. O‘quvchi muammo yuzasidan dastlabki pozitsiyasini sun’iy intellekt yordamidan oldin mustaqil yozadi. Mazkur yozuv keyingi o‘zgarishni qiyoslash uchun boshlang‘ich dalil vazifasini bajaradi.

2-bosqich – so‘rovni (prompt) loyihalash. O‘quvchiga tayyor insho so‘rash o‘rniga izohlovchi savol tuzish o‘rgatiladi: vaziyat, til darajasi, chegaralar va kutilayotgan javob turi aniqlanadi. Masalan: “Act as an English tutor. Ask me three B1-level questions about

checking online information. Do not write my essay. After each answer, give one suggestion." Bunday cheklangan so'rov GenAI rolini maslahat va savol-javob bilan chegaralaydi.

3-bosqich – AI javobini tanqidiy tekshirish. O'quvchilar olingan tavsiyalarni darslik, o'qituvchi taqdim etgan material va ishonchli manbalar bilan solishtiradi. To'g'ri kelmagan yoki shubhali iboralar belgilanadi. O'qituvchi grammatik jihatdan ravon javob har doim mazmunan to'g'ri yoki vazifaga mos bo'lavermasligini alohida tushuntiradi. Mazkur bosqich kognitiv faollikni baholash uchun muhim dalillar beradi.

4-bosqich – mustaqil til mahsulotini yaratish. O'quvchi GenAI yordamida olgan fikrlarini aynan ko'chirmaydi; tekshiruv natijasiga tayangan holda o'z matnini yozadi, munozara qiladi yoki qisqa og'zaki chiqish tayyorlaydi. Yakuniy mahsulot bilan birga o'quvchi qaysi turdagi AI yordami (savol, lug'at maslahati, umumiy fikr-mulohaza) ishlatilganini ko'rsatadi.

5-bosqich – refleksiya va pedagogik korreksiya. O'quvchi "Men avval nima deb o'ylagandim?", "AI javobidan nimani rad qildim?", "Qaysi til birligini o'zim to'g'riladim?", "Keyingi topshiriqda nima o'zgartiraman?" kabi savollarga javob beradi. O'qituvchi fikr-mulohazani uch yo'nalishda beradi: maqsadga yaqinlashuv, amaldagi natija va keyingi qadam. O'z-o'zini boshqarish aynan shu bosqichda mustahkamlanadi.

Ushbu siklni har bir mashg'ulotda to'liq hajmda takrorlash shart emas. Dars maqsadiga ko'ra ayrim bosqichlar qisqartirilishi mumkin, biroq "tekshirish – mustaqil mahsulot – refleksiya" uzviyligi saqlanishi asosiy metodik shart hisoblanadi. Agar texnik vosita mavjud bo'lmasa yoki yosh cheklovi sabab individual hisoblar ishlatilmasa, o'qituvchi oldindan tayyorlangan va tekshirilgan AI javoblarini qog'ozda taqdim etishi ham mumkin. Bunday holatda o'quvchi faoliyati xuddi shu mezonlar asosida tahlil qilinadi.

80 DAQIQALIK NAMUNAVIY MASHG'ULOT VA UNING PEDAGOGIK MEXANIZMI

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

Taklif etilayotgan modelni aniq vaziyatda ko‘rsatish uchun ingliz tili bo‘yicha “How can students verify information found online?” (“O‘quvchilar internetdagi axborotni qanday tekshirishi mumkin?”) mavzusida 80 daqiqalik namunaviy dars loyihalashtirildi. Mashg‘ulot B1 darajasiga yaqinlashayotgan akademik litsey o‘quvchilariga mo‘ljallangan bo‘lib, asosiy vazifa – fikrni dalillash va ishonchlilikni tanqidiy baholash. Yakuniy mahsulot: 120–150 so‘zli argumentativ matn va 60–90 soniyalik og‘zaki izoh. Mazkur ssenariy tavsiya etilayotgan ishlanmadir, amalda o‘tkazilgan tajriba natijasi sifatida talqin etilmaydi.

Boshlanishida o‘quvchilar axborot manbalarining ishonchliligi haqida mustaqil taxmin yozadi. So‘ng juftliklarda ikki xil qisqa xabar yoki misolni qiyoslaydi. O‘qituvchi rahbarligida ishlab chiqilgan so‘rov GenAI vositasiga yuboriladi va tizimdan faktga oid tayyor “javob” emas, tekshirish savollari yoki til bo‘yicha maslahat so‘raladi. O‘quvchilar tavsiyaning qaysi qismini ishlatish mumkinligini bahs bilan hal qiladi. Mustaqil matn tayyorlangach, o‘zaro tahrir va qisqa refleksiya amalga oshiriladi.

2-jadval. Ingliz tili mashg‘ulotining namunaviy texnologik xaritasi (80 daqiqa)

Bosqich	Vaqt	O‘quvchi faoliyati	Baholash dalili
Dastlabki diagnostika	10 daq.	Mavzu bo‘yicha shaxsiy fikr va o‘quv maqsadini yozadi.	Dastlabki pozitsiya.
Muammo va mezon	10 daq.	Juftlikda manbalar ishonchliligi belgilarini muhokama qiladi.	Tekshiruv mezonlari ro‘yxati.
GenAI bilan muloqot	15 daq.	Cheklangan so‘rov tuzadi, savollarga mustaqil javob beradi.	So‘rov matni va javoblar.
Tanqidiy verifikatsiya	15 daq.	AI taklifini dars materiali bilan solishtiradi; xatoni izohlaydi.	Dalil va rad etish qaydlari.

Bosqich	Vaqt	O‘quvchi faoliyati	Baholash dalili
Mustaqil mahsulot	20 daq.	120–150 so‘zli matn yozadi; 60–90 soniyali izoh tayyorlaydi.	Mualliflik matni va nutq.
Refleksiya	10 daq.	Ikki foydali qaror va bitta keyingi rivojlanish qadamini yozadi.	O‘zini baholash varag‘i.

Mashg‘ulot rejasidagi tekshiruv amaliyoti o‘quvchining tashqi maslahatga tanqidiy munosabatini ko‘rsatadi. Masalan, GenAI taklif qilgan “According to experts, all online sources are reliable if they look professional” jumlasi mazmunan shubhali bo‘lsa, o‘quvchi dalilsiz umumlashtirishni qayd etishi, muqobil mezonni ishlab chiqishi va inglizcha asoslashni mashq qilishi kerak. Bu yerda sun’iy intellektning xato javobi ham nazorat ostida o‘quv vazifasiga aylantirilishi mumkin. Xatoni topish tasodifiy emas, balki ochiq mezon va dalillar orqali baholanadi.

Mashg‘ulot yakunida ingliz tili darajasini alohida, akademik faollikni alohida hisobga olish tavsiya etiladi. Til kompetensiyasi CEFR yondashuvidagi yozma ishlab chiqarish, og‘zaki nutq va o‘zaro ta’sir ko‘rsatkichlari bilan uyg‘unlashtirilishi mumkin. Akademik faollik esa 1-jadvalda keltirilgan mustaqil maqsad, tekshiruv, hamkorlik, mahsulot va refleksiya dalillari orqali qayd etiladi. Bu ikkita konstruktni qo‘shib yubormaslik baholashning mazmuniy aniqligini oshiradi.

MUHOKAMA: BAHOLASH RUBRIKASI VA KELGUSI TAJRIBA-SINOV LOYIHASI

Nazariy modelga mos ravishda dastlabki baholash uchun har bir komponent bo‘yicha 0–3 ballik analitik rubrika taklif etiladi. “0” – harakat kuzatilmadi; “1” – faqat bevosita yordam bilan bajarildi; “2” – qisman mustaqil, ayrim asoslash kamchiliklari bilan bajarildi; “3” – mustaqil va izchil dalillangan holda bajarildi. Motivatsion komponentda maqsad qo‘yish va shaxsiy tanlov asoslari, kognitiv komponentda

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

solishtirish va tekshirish sifati, faoliyatli komponentda shaxsiy mahsulot va muloqot, refleksiv komponentda o‘z xatosini tushuntirish va keyingi reja alohida baholanadi.

Har bir komponent uchun ikki-uchta kuzatiladigan indikatorni baholash va ularning o‘rtacha arifmetik qiymatini olish mumkin. To‘rt komponent bo‘yicha yig‘ma indeks, masalan, F = (M + K + A + R) / 4 shaklida hisoblanadi; bunda M – motivatsion, K – kognitiv, A – faoliyatli, R – refleksiv ko‘rsatkichlarning 0–3 oralig‘idagi o‘rtacha ballidir. Mazkur indeks statistik jihatdan validatsiya qilingan o‘lchov emas, balki sinovdan o‘tkazish uchun muallif taklif qilayotgan ishchi diagnostik konstruktdir. Komponentlar vaznlarini teng olish vaqtinchalik metodik qaror bo‘lib, keyingi tadqiqotda uning asoslanganligi tekshirilishi kerak.

Rubrikani ilmiy jihatdan takomillashtirish uchun baholash mezonlari bo‘yicha ekspert muhokamasi, kichik hajmdagi pilot qo‘llash, ikki baholovchi natijalari mosligini tahlil qilish va topshiriqlarning til darajasiga muvofiqligini tekshirish tavsiya etiladi. Talaba yoki o‘quvchining GenAI bilan ko‘p marta yozishmasi mustaqil ravishda “yuqori faollik” mezoni sifatida qabul qilinmaydi. Aksincha, tekshirilgan mulohazalar, mustaqil ijro etilgan til mahsuloti va izohlangan o‘zgarishlar asosiy dalil bo‘lishi lozim.

Model samaradorligini kelgusida tekshirish uchun taqqoslanadigan ikki akademik litsey o‘quv guruhi ishtirokida boshlang‘ich va yakuniy baholashga asoslangan kvazi-eksperimental dizayn qo‘llanishi mumkin. Tajriba guruhida GenAI bilan boshqariladigan didaktik sikl, taqqoslash guruhida esa maqsadi, mavzusi va vaqt hajmi jihatidan mos an’anaviy hamda raqamli mashg‘ulotlar tashkil etiladi. Guruhlarning dastlabki ingliz tili darajasi, o‘qituvchi omili, foydalanilgan material va internetga kirish sharoitlari qayd etilishi kerak.

Ma’lumotlar faqat anonim rubrika ballari bilan cheklanmasligi tavsiya etiladi: mustaqil yozma ishlar, audio nutq namunalari, o‘quvchi refleksiya varaqalari, mashg‘ulot kuzatuv qaydlari va (zarur rozilik hamda xavfsizlik shartlari mavjud bo‘lganda) shaxsiy ma’lumotlardan tozalangan so‘rovlar ham tahlil qilinishi mumkin.

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

Guruhlar o‘rtasidagi farqni izohlashda boshlang‘ich ko‘rsatkichlar inobatga olinadi. Tanlanma hajmi oldindan asoslanib, ma’lumot turi va taqsimotiga mos statistik sinov tanlanadi; effekt kattaligi hamda ishonch oralig‘i keltirilishi maqsadga muvofiq. Bunday natijalar olinguniga qadar model “samarali ekani isbotlandi” tarzidagi da’volardan tiyilish ilmiy halollik talabidir.

PEDAGOGIK VA ETIK SHARTLAR

GenAI vositalarini ta’limga joriy etishda “o‘qituvchi – o‘quvchi – texnologiya” munosabatlari va mas’uliyat chegaralari avvaldan belgilanishi lozim. UNESCOning generativ sun’iy intellektga oid tavsiyalarida inson markazli yondashuv, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, yosh xususiyatlarini hisobga olish va institutsional tayyorgarlik muhim jihatlar sifatida ko‘rsatiladi. Shu sababli ta’lim muassasasida ma’qullangan vositalardan foydalanish, yoshga oid xizmat shartlarini tekshirish, o‘quvchilarning shaxsiy ma’lumotlarini ochiq tizimlarga kiritmaslik hamda o‘qituvchi nazoratini saqlash modelning ajralmas shartlari hisoblanadi.

Birinchi shart – o‘quv maqsadining ustuvorligi. Har bir AI murojaati ma’lum nutqiy vazifaga xizmat qiladi; mavhum “matn yozib ber” turidagi talablar cheklanadi. Ikkinchi shart – verifikatsiya madaniyati: har qanday AI tavsiyasi darslik, asosli manba yoki o‘qituvchi izohi bilan tekshiriladi. Uchinchi shart – mualliflikning ochiqligi: o‘quvchi AI bilan ishlagan bo‘lsa, yordam turini belgilaydi va asosiy til mahsulotini o‘zi ishlab chiqadi. To‘rtinchi shart – pedagogik tenglik: interneti yoki shaxsiy qurilmasi bo‘lmagan o‘quvchilar uchun o‘qituvchi nazoratidagi umumiy ekran yoki bosma javoblar muqobil sifatida taklif qilinadi.

Beshinchi shart – pedagogning metodik tayyorgarligi. O‘qituvchi GenAI imkoniyatlaridan tashqari uning xatolarini aniqlashni, so‘rov chegarasini belgilashni va o‘quvchi mustaqilligini tekshirishni bilishi zarur. TPACK nuqtayi nazaridan bu texnologik savodxonlikni ingliz tili metodikasi va mavzu mazmuni bilan uyg‘unlashtirishni anglatadi. Oltinchi shart – ma’lumotlarni minimallashtirish: ochiq

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

tizimlarga baholar, shaxsiy identifikatorlar, oilaviy holat, surat, audio yoki boshqa maxsus ma'lumotlar ruxsatsiz kiritilmaydi. O'quvchi ishlari bilan tadqiqot olib borishda esa muassasa tartiblari va rozilik talablari alohida ta'minlanadi.

Yosh o'quvchilar bilan ishlashda individual akkaunt ochishni majburiylashtirish maqsadga muvofiq emas. Tizimning amaldagi yosh talablari va mahalliy tartiblari mos kelmasa, o'qituvchi vositachiligidagi ko'rgazmali rejim tanlanadi. Qisqa muddatli qiziqishning o'zi barqaror motivatsiya sifatida baholanmasligi lozim; o'quvchi faoliyatining vaqt davomida saqlanishi va AI yordamisiz ham bajarilishi alohida o'rganiladi.

XULOSA

Akademik litseyda ingliz tilini o'qitishda generativ sun'iy intellektdan foydalanishning pedagogik mazmuni sun'iy tizim yaratgan matnlar hajmi bilan emas, balki o'quvchining vazifani anglash, savol qo'yish, axborotni sinash, mustaqil fikr bildirish va o'z faoliyatini qayta ko'rib chiqish darajasi bilan belgilanishi lozim. Shu bois tadqiqotda akademik faollikning motivatsion, kognitiv, faoliyatli va refleksiv komponentlariga tayangan didaktik model ishlab chiqildi.

Taklif qilingan besh bosqichli o'quv sikli GenAI yordamidan foydalanishni mustaqil til mahsuloti va dalilli refleksiyaga olib borishga qaratilgan. 80 daqiqalik namunaviy mashg'ulot hamda indikatorlar jadvali modelni ingliz tili amaliyotiga moslashtirishning dastlabki metodik asosini beradi. Baholash jarayonida til kompetensiyasi bilan akademik faollikni farqlash, yakuniy ish sifatini uning yaratilish jarayoni dalillari bilan to'ldirish tavsiya etiladi.

Maqolaning ilmiy-amaliy ahamiyati – akademik faollikni kuzatiladigan harakatlar orqali operatsionlashtirish, GenAI bilan ishlashni pedagogik nazorat ostiga olish hamda keyingi eksperimental tadqiqot uchun tekshiriladigan indikatorlar va metodik shartlarni ifodalashdir. Taklif etilgan modelning real o'quv natijalariga ta'siri ushbu maqolada

empirik jihatdan aniqlanmagan; kelgusida validatsiyalangan rubrika va taqqoslama tajriba-sinov orqali o‘rganilishi zarur.

Taqdim etilgan model mamlakatimizning chet tillari ta’limi sifatini oshirish va sun’iy intellekt bo‘yicha kompetensiyalarni rivojlantirishga oid ustuvor vazifalariga mazmunan hamohang. Biroq modelning haqiqiy pedagogik samaradorligi faqat taqqoslama tajriba-sinov, mustaqil til vazifalari va validatsiyalangan indikatorlar yordamida baholanishi mumkin. Shunday tekshiruv keyingi tadqiqot bosqichining asosiy vazifasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF–6079-son Farmoni. “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. https://lex.uz/docs/-5030957

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 14-oktabrdagi PQ–358-son qarori. Sun’iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida. https://lex.uz/docs/-7158604

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. Sun’iy intellekt texnologiyalarini joriy qilish yangi bosqichga olib chiqiladi. 21.10.2025. https://president.uz/oz/lists/view/8582

4. Hoshimov O‘., Yoqubov I. Ingliz tili o‘qitish metodikasi. — Toshkent, 2003.

5. Tolipov O‘.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. — Toshkent: Fan, 2006. — 262 b. ISBN 5-648-03428-5.

6. Mirzayev A.B., Abdullah Kamal S.S.L., Axundjanova M.A. Understanding Uzbekistan University EFL Teachers’ Perceptions of ChatGPT: From Benefits to Ethical Challenges // International Journal of Information and Education Technology. — 2025. — Vol. 15, No. 2. — P. 246–254. DOI: 10.18178/ijiet.2025.15.2.2238.

7. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume. Strasbourg: Council of Europe, 2020. https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/cefr-companion-volume-and-its-language-versions

8. Deng R., Jiang M., Yu X., Lu Y., Liu S. Does ChatGPT enhance student learning? A systematic review and meta-analysis of experimental studies // Computers & Education. 2025. Vol. 227. Article 105224. DOI: 10.1016/j.compedu.2024.105224.

9. Fredricks J.A., Blumenfeld P.C., Paris A.H. School Engagement: Potential of the Concept, State of the Evidence // Review of Educational Research. 2004. Vol. 74, No. 1. P. 59–109. DOI: 10.3102/00346543074001059.

13.00.00. – PEDAGOGIKA FANLARI
JOURNAL.NAMSPI.UZ
ISSN: 2992-9008; UDK: 37

10. Mishra P., Koehler M.J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge // Teachers College Record. 2006. Vol. 108, No. 6. P. 1017–1054. DOI: 10.1111/j.1467-9620.2006.00684.x.